

Poznaj polską noblistkę

Scenariusz zajęć edukacyjnych

- Olga Tokarczuk
- Szkoła ponadpodstawowa

ELŻBIETA KASPRZYSAK

Liczba uczestników:

14 osób.

Miejsce spotkania:

biblioteka szkolna.

Czas spotkania:

2 godz. lub 2 x 1 godz.

Cele:

- poznanie tematyki niektórych utworów Olgi Tokarczuk ze szczegółową analizą opowiadań *Profesor Andrews w Warszawie* oraz *Wyspa*;
- poznanie biografii pisarki oraz jej działalności i twórczości;
- poruszenie wyobraźni młodzieży oraz nauk a obiektywnej oceny i sztuki dyskusji;
- wdrażanie do samokontroli oraz samodyscypliny;
- kształtowanie umiejętności czytania ze zrozumieniem;
- praktyka zasad skutecznego porozumiewania się;
- samodzielne konstruowanie wypowiedzi pisemnej i ustnej, które mają na celu rozwiązanie postawionego problemu;
- rozbudzanie uczuć patriotycznych.

Formy pracy:

- praca indywidualna i grupowa;
- praca z tekstem oraz filmem.

Metody pracy:

- pogadanka,
- miniwykład,
- burza mózgów, problemowa,
- analiza tekstu literackiego,
- rozwiązywanie testu,
- omówienie filmu o Oldze Tokarczuk.

Pomoce dydaktyczne:

- teksty opowiadań *Profesor Andrews w Warszawie*, *Wyspa*;
- pytania na kartkach dla uczniów;
- wywiad z Olgą Tokarczuk;
- film z YouTube'a – określenie twórczości pisarki;
- kolorowe flamastry, arkusze papieru.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

TWÓRCZOŚĆ ORAZ DZIAŁALNOŚĆ OLGI TOKARCZUK

- 1 Prowadzący przedstawia młodzieży temat oraz cele spotkania.

Uczniowie przedstawiają się i polecają kolegom wybraną przeczytaną książkę.

- 2 Bibliotekarz rozdaje licealistom informacje o twórczości i działalności Olgi Tokarczuk (ramki na s. 21 i 22).

- 3 Na podstawie podanych informacji uczestnicy spotkania po przeczytaniu notatki odpowiadają na pytania:

- Jaki kierunek studiowała Olga Tokarczuk? Na jakiej uczelni?
- Jaką książką i w którym roku zadebiutowała pisarka?
- Wymień 6 utworów napisanych przez Olgę Tokarczuk.
- Wymień 5 ekranizacji powieści noblistki.
- Ile razy pisarka była finalistką literackiej nagrody Nike?
- Za którą książkę i w którym roku Olga Tokarczuk otrzymała Nagrodę Man Booker International Prize?
- Za który rok i za jakie cechy twórczości Olga Tokarczuk została laureatką Literackiej Nagrody Nobla?
- Na jaką organizację Olga Tokarczuk przeznacza 350 tys. zł z Nagrody Nobla? Jakie są cele tej organizacji?
- O czym traktuje ustawa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej czytana na 2. posiedzeniu w dniu 20.12.2019?

- 44 Bibliotekarz zachęca młodzież do obejrzenia filmu powstałego na podstawie książki noblistki *Prowadź swój pług przez kości umarłych* zatytułowanego *Pokoł*. Film reżyserowała Agnieszka Holland.

Prowadzący prezentuje uczniom zwiastun *Pokoł* (dostępny na YouTube). Zadaje uczestnikom spotkania pytania:

- Jakie emocje miał wzbudzić w widzu zwiastun (groza, pragnienie poznania tajemnicy, rozwiązania zagadki)?
- Jaką konwencję filmową sugerował?
- W jaki sposób budował strach? (thriller: muzyka pełna napięcia,

zamglone krajobrazy, nocne pejzaże, tajemnicze pomysły: morderstwa, naturalistyczne obrazy zwłok; kryminał: sceny przesłuchań, temat morderstw)

- Czy będziecie chcieli obejrzeć ten film?

- 10 Prowadzący czyta wszystkim zebrany wywiad Marcina Wilka z Olgą Tokarczuk zamieszczony w czasopiśmie „Polonistyka” w styczniu 2016 r. Uczniowie dowiadują się o przygotowaniach, zwyczajach oraz wymaganiach pisarki w trakcie tworzenia swoich dzieł, a także miejscach ich powstawania.

Bibliotekarz prowokuje dyskusję, burzę mózgow o informacjach dotyczących warsztatu pisarskiego noblistki. Chętni licealiści opowiadają o swoich przyzwyczajeniach towarzyszących w czasie samodzielnych pracach twórczych.

- 11 Wspólne obejrzenie filmu pt. *Olga Tokarczuk to osoba, która jest: jakby z innej bajki*. Dyskusja.

- 12 Podsumowanie zajęć. Wypisanie w punktach najważniejszych wiadomości o życiu i twórczości Olgi Tokarczuk na tablicy pod kierunkiem prowadzącego zajęcia, który na zakończenie przytacza cytaty z r. owy noblowskiej pisarki.

Olga Tokarczuk

Pisarka to córka nauczycieli Wandy i Józefa Tokarczuków. Urodziła się w Sulechowie. W Kietrze, gdzie mieszkała, ukończyła Liceum Ogólnokształcące im. Cypriana Kamila Norwida. Jest absolwentką Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. W czasie studiów jako wolontariuszka opiekowała się osobami z problemami psychicznymi. Interesowała się pracami Carla Junga, co wywarło wpływ na jej twórczość. Po studiach pracowała jako psychoterapeutka w poradni zdrowia psychicznego w Wałbrzychu.

Z pierwszego małżeństwa z wydawcą Romanem Fingaser: ma syna Zbigniewa. Jej obecnym mężem jest Grzegorz Zygałło. Jest wegetarianką. Mieszka we Wrocławiu, ma dom w Krajanowie.

Zadebiutowała w 1979 r. na łamach pisma „Na Przełaj”, gdzie pod pseudonimem „Natasza Borodin” opublikowała pierwsze opowiadania. Jako powieściopisarka zadebiutowała w 1993 r. wydaną wówczas *Podróż ludzi Księgi*. Książka uzyskała nagrodę Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek. W pierwszej połowie października 2007 r. ukazała się jej powieść *Bieguni*, nad którą pracowała trzy lata.

Olga Tokarczuk była współorganizatorką Festiwalu Opowiadania oraz Festiwalu Góry Literatury w Nowej Rudzie. W programie festiwalu znajdują się: akcje edukacyjne, debaty, koncerty, panele, pokazy, spotkania (np. z poezją), warsztaty.

2 grudnia 2019 r. zapowiedziała powołanie fundacji, która za swoje cele wybierze m.in. wspie-

ranie i promocję polskiej kultury, w tym pisarzy i tłumaczy, działanie na rzecz człowieka, w tym przeciwdziałanie dyskryminacji i ograniczeniu swobód obywatelskich, oraz ochronę środowiska, w tym walkę o prawa zwierząt. Pisarka na fundusz założycielski przekaże 350 tys. zł z Nagrody Nobla. Do rady fundacji zostali powołani Agnieszka Holland i Irek Grin – szef Wrocławskiego Domu Literatury.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej na 2. posiedzeniu 20.12.2019 r. podjął uchwałę z okazji *otrzymania przez Olgę Tokarczuk Nagrody Nobla*, w której napisano: *Autorka „Biegunów”, „Ksiąg Jakubowych” czy „Prawieku i innych czasów” [...] Mówi, jak trudno dziś scalić świat, który stał się światem fragmentów osobnych, odrębnych bytów i narracji. Wszystko jest o d siebie oddzielone, żyje osobno, bez związku. Cnciwość, brak szacunku do natury, egoizm, brak wyobraźni, niekończące się współzawodnictwo, brak odpowiedzialności sprowadziły świat do statusu przedmiotu, który można ciąć na kawałki, używać i niszczyć. Dlatego wierzę, że muszę opowiadać tak, jakby świat był żywą, nieustannie stuwającą się na naszych oczach jednością, a my jego – jednocześnie małą i potężną – częścią”.*

Noblistka jest feministką. Wspiera działania na rzecz ochrony środowiska, praw zwierząt, równouprawnienia i społeczeństwa obywatelskiego. Jest członkiem Rady Fundacji im. Stefana Batorego. Regularnie uczestniczy w paradach równości.

Zalew obrazów przemocy, głupoty, okrucieństwa, mowy nienawiści rozpaczliwie równoważone są przez wszelkie „dobre wiadomości”, ale nie są one w stanie ujarzmić dojmującego wrażenia, które trudno jest nawet zwerbalizować: coś jest ze światem nie tak. To poczucie, zarezerwowane kiedyś tylko dla neurotycznych poetów, dziś staje się epidemią nieokreśloności, sączącym się zewsząd niepokojem.

DRUGA GODZINA ZAJĘĆ

Analiza treści opowiadań Olgi Tokarczuk *Profesor Andrews w Warszawie* oraz *Wyspa*

➊ Prowadzący zajęcia przypomina uczniom o zadaniu domowym – przeczytaniu 2 opowiadań Olgi Tokarczuk: *Profesor Andrews w Warszawie* oraz *Wyspa*. Bibliotekarz prowadzi wykład o stanie wojennym w Polsce oraz robinsonadzie.

➋ Licealiści podzieleni na dwie grupy przygotowują na arkuszach papieru prezentację obu utworów w formie map myśli. Po skończeniu pracy przewodniczący zespołów przedstawiają dokładny przebieg wydarzeń opowiadań *Profesor Andrews w Warszawie* oraz *Wyspa*. Prowadzący spotkanie wraz z uczniami oceniają wystąpienia przedstawicieli grup – na ile były interesujące i ciekawie przedstawione.

Twórczość Olgi Tokarczuk

- 1989: *Miasto na lustrach*, tom poetycki
- 1993: *Podróż ludzi Księża*
- 1995: *E.E.*
- 1996: *Prawiek i inne czasy*
- 1997: *Szafa*
- 1998: *Dom dzienny, dom nocny*
- 2000: *Opowieści wigilijne*, razem z Jerzym Pilchem i Andrzejem Stasiukiem
- 2001: *Lalka i perła*
- 2001: *Gra na wielu bębenkach*
- 2004: *Ostatnie historie*
- 2006: *Anna In w grocie owcach świata*
- 2007: *Bieguni*
- 2009: *Prowadź swój pług przez kości umarłych*
- 2012: *Moment niedźwiedzia*, zbiór esejów
- 2014: *Księgi Jakubowe*
- 2017: *Zgubiona duszka* (Wydawnictwo Format)
- 2018: *Opowiadania białe* (Wydawnictwo Literackie)
- 2018: *Profesor Andrews w Warszawie, Wyspa*

- *Żurek* (2003, film fabularny na podstawie opowiadania pod tym samym tytułem z tomu *Gra na wielu bębenkach*, reż. Ryszard Brylski);
- *Miłości* (2004, spektakl teatru telewizji na motywach opowiadań z tomu *Gra na wielu bębenkach*; reż. Filip Zylber);
- *Aria Diva* (2007, film fabularny krótkometrażowy na podstawie opowiadania *Ariadna na Naksos* z tomu *Gra na wielu bębenkach*, reż. Agnieszka Smoczyńska);
- *Zniknięcie* (2011, film fabularny krótkometrażowy na podstawie wątków powieści *Bieguni*, reż. Adam Uryniak);
- *Glicynia* (2016, krótkometrażowy), reż. Izabela Kiszczak;
- *Pokot* (2017, film fabularny na podstawie powieści *Prowadź swój pług przez kości umarłych*, reż. Agnieszka Holland i Kasia Adamik);
- *Noc w Mariandzie (Noc v Mariandu)*, (2019), reż. Matěj Chlupáček, Maja Hamplová, Martin Hradecký).

Ekranizacje utworów Olgi Tokarczuk

- *E.E.* (1998, spektakl teatru telewizji na podstawie powieści pod tym samym tytułem; reż. Maria Zmarz-Koczanowicz, w roli Erny Eltzner wystąpiła Agata Buzek);
- *Prawiek i inne czasy* (1998, spektakl teatru telewizji na podstawie powieści pod tym samym tytułem; reż. Piotr Tomaszuk, w rolach głównych Joanna Kasperek i Jan Peszek);
- *Numer* (2000, spektakl teatru telewizji na podstawie opowiadania *Numer* z tomu *Szafa*; reż. Agnieszka Lipiec-Wróblewska, w roli Miss L. wystąpiła Ewa Dałkowska);
- *Skarb* (2000, spektakl teatru telewizji na motywach fragmentów powieści *Dom dzienny, dom nocny*; reż. Piotr Mularuk, w roli Krystyny Popłoch wystąpiła Maja Ostaszewska);

Niektóre nagrody Olgi Tokarczuk

- 2008 – Nagroda Literacka Nike za powieść *Bieguni*
- 2015 – Nagroda Literacka Nike za *Księgi Jakubowe*
- 2017 – Międzynarodowa Nagroda Literacka Samorządu Sztokholmu za *Księgi Jakubowe*
- 2018 – Nagroda The Man Booker International Prize za książkę *Bieguni (Flights)* Fitcarraldo Editions, tł. Jennifer Croft
- 2019 – Nagroda Laure Bataillon dla najlepszej książki przełożonej na język francuski za *Księgi Jakubowe*
- 2019 – Nagroda Nobla w dziedzinie literatury za 2018 rok: za wyobraźnię narracyjną, która z encyklopedyczną pasją reprezentuje przekraczanie granic jako formę życia

10 Uczniowie w grupach na arkuszach papieru wypisują cechy, które łączą obu głównych bohaterów tekstów noblistki (np. świat przewrócił się do góry nogami, strach, stres, bezsilność, bezradność, samotność, zagubienie, zwątpie-

nie, muszą radzić sobie sami z przerastającymi ich problemami, przystosowują się do środowiska oraz sytuacji, oboje w pewnym momencie są bliscy utraty świadomości). Młodzież stara się przytoczyć fragmenty tekstów potwier-

dających ocenę stanu ducha bohaterów opowiadań. Po 10 min przewodniczący zespołów prezentują wykonane przez siebie notatki. Pod kierunkiem bibliotekarza najważniejsze sformułowania będą zapisane na tablicy.

Test nt. „Czy jestem zaradny?”

1 Kiedy muszę wybrać kierunek dalszej edukacji:

- a) nie potrafię rozwiązać problemu, rozkładam bezradnie ręce
- b) pytam przyjaciół i rodziców o radę
- c) czytam, szukam informacji, uczę się i sam dokonuję trudnego wyboru

2 Gdy muszę sam zorganizować ciekawą akcję w szkole:

- a) zostawiam to na ostatnią chwilę
- b) proszę przyjaciół o radę i pomoc
- c) na podstawie zebranych w bibliotece materiałów układam plan akcji oraz samodzielnie organizuję działania

3 Kiedy przygotowuję się do lekcji, wykonuję powierzone mi zadania:

- a) systematycznie
- b) fragmentarycznie
- c) tylko do egzaminów

4 Kolega częstuje mnie papierosem i alkoholem:

- a) zapalam papierosa, wypijam alkohol
- b) pytam przyjaciół, co mam zrobić
- c) kategorycznie odmawiam zapalenia papierosa i spożycia alkoholu

5 W dużej grupie ludzi mam odmienne zdanie niż pozostali:

- a) jestem nieśmiały, na pewno się nie odezwę
- b) powiem, co o tym myślę, ale po cichu i tylko osobom znajdującym się najbliżej mnie
- c) jestem śmiały(-a) i pewny(-a) siebie – głośno wyrażę swoje zdanie wszystkim obecnym oraz przytoczę odpowiednie argumenty

6 W sytuacjach trudnych znajduję rozwiązania:

- a) poprzez naukę, kreatywne myślenie, podejmowanie słusznych decyzji
- b) po rozmowie o problemie z przyjaciółmi
- c) podczas spaceru lub innej aktywności fizycznej

7 Co myślisz o zmianach zachodzących w Twoim życiu:

- a) są one nieodłącznym elementem życia i muszę się do nich dostosować

15 nie znoszę zmian, gdyż wprowadzają dużo zamieszania, niepewności i lęku

16 często coś zmieniam, aby poszukiwać nowych, lepszych rozwiązań problemów oraz zadań; akceptuję zmiany, a nawet je inicjuję

8 Co myślisz o przyszłości?

17 Przyszłość to wyzwanie. Mam jeszcze tyle do zrobienia. Nie lękam się przyszłości.

18 Bardzo boję się przyszłości – że sobie nie poradzę, że pojawią się nowe problemy i trudności.

19 Ważne jest dla mnie tylko tu i teraz.

9 Jakie jest Twoje zdanie na temat ustawicznego dokształcania się?

20 W dzisiejszych czasach dokształcanie i samodoskonalenie to konieczność; stale dążę do zdobywania wiedzy i nowych umiejętności.

21 Wystarczy skończyć szkołę, a dalsza edukacja jest dla ambitnych.

22 Uważam, że już wszystkiego się nauczył(-am).

10 Kiedy przestaje interesować mnie wykonanie powierzonego zadania:

- a) przerywam pracę, może później dokończę
- b) mimo wszystko kończę je
- c) proszę rodziców, żeby dokończyli je za mnie

11 Czy Twoim zdaniem optymizm pomaga w życiu?

23 Optymizm pozwala rozwiązywać nietatwe problemy.

24 W życiu trudno być optymistą, gdyż dostarcza to wielu problemów.

25 Optymiści nie zauważają złych stron poważnych sytuacji.

12 Co robisz, jeśli uważasz, że otrzymałeś(-aś) za niską ocenę za odpowiedź?

26 Skarżę się rodzicom.

27 Spokojnie przedstawiam nauczycielowi argumenty, właściwe informacje świadczące na moją korzyść.

28 Powiadamiam o zaistniałej sytuacji dyrektora szkoły.

Prowadzący spotkanie zadaje uczniom pytanie: czy ktokolwiek z nich znalazł się w tak drażniącej sytuacji i jak sobie poradził w tych trudnych chwilach? Czy uzyskał pomoc? Chętni uczestnicy warsztatów odpowiadają na pytania, dyskutują.

Dyskusja ma doprowadzić do wniosku, że Olga Tokarczuk w swoich opowiadaniach stara się przekazać naukę: nieważne, w jakiej sytuacji się znajdziesz, działaj, badaj, bądź aktywny i żyj w przekonaniu, że nie ma rzeczy niemożliwych. Historie bohaterów udowadniają, że zawsze jest jakieś wyjście. Należy wziąć sprawy w swoje ręce i rozwikłać problemy. Świat jest absurdalny, ciężka praca nie zawsze jest zwyciężona sukcesem, a człowiek nie ma ostatecznego wpływu na bieg zdarzeń. Jednak może i powinien zająć wobec nich odpowiednią postawę i – jak twierdzili egzystencjaliści – nie pozostawać biernym nawet mimo świadomości, że się przegra.

- 11 Uczestnicy spotkania rozwiązują test nt. „Czy jestem zaradny?”

Po ukończeniu rozwiązywania testu bibliotekarz wskazuje odpowiedzi, które świadczą o zaradności i samodzielności. Uczniowie dokonują samooceny oraz zastanawiają się, nad czym muszą popracować.

- 12 Nauczyciel bibliotekarz rozda napisane na kartkach aforyzmy z opowiadań *Wyspa* i *Profesor Andrews w Warszawie*. Wywołuje burzę mózgową nt. refleksji uczniów pojawiających się przy czytaniu przez nich cytatów:

- *Gdy się o czymś intensywnie myśli, gdy się czegoś pragnie i tęskni – wtedy to się dostaje. (Wyspa)*
- *Inni ludzie są zawsze niepewnym adresatem. (Wyspa)*

- *Dziwactwa są potrzebne nawet tym, co się przed nimi najwięcej wzbraniają. Wskazują granice realności, są zdarzeniami granicznymi między tym, co jest, a tym, co tylko może być. W takim sensie stawiają nas na baczność, są bębenkami, których monotony dźwięk utrzymuje nas w stanie czuwania. (Wyspa)*

- *Morze nigdy nie przynosi nic żywego – taka zdaje się natura morza. Wyrzuca na brzeg tylko to, co martwe, gnijące glony, bezbarwne, omdlałe meduzy, pobielane od rozkładu ryby, oślizgłe patyki. (Wyspa)*
- *Potem, gdy żegnał się z otwó-
nym mężczyzną pod bramą
ambasady, tamten pocałował
go w oba nieogolone od dwóch
dni policzki. Co profesor mógł
mu powiedzieć na pożegnanie?
Chwilę ustawiał nieposłuszny,
pijany język, a potem wyszeptał
niepewnie: „Ziwo czy na
miescu?”. Polak spojrział na
niego zdziwiony. „Żywą”, od-
powiedział. (Profesor Andrews
w Warszawie)*

- 13 Młodzież w grupach układa pytania, które po przeprowa-

dzonej lekcji chciałyby zadać noblistce.

- 14 Uczniowie oceniają przeprowadzone zajęcia w skali 1 do 10.
- 15 Prowadzący na zakończenie spotkania przytacza cytaty z mowy noblowskiej Olgi Tokarczuk.

Literatura jest jedną z niewielu dziedzin, które próbują nas przytrzymać przy konkretności świata, ponieważ ze swej natury jest zawsze „psychologiczna”. Skupia się bowiem na wewnętrznych racjach i motywach postaci, ujawnia ich doświadczenie w żaden inny sposób niedostępne dla drugiego człowieka lub zwyczajnie prowokuje czytelnika do psychologicznej interpretacji ich zachowań. Tylko literatura jest w stanie pozwolić nam wejść głęboko w życie drugiej istoty, rozumieć jej racje, dzielić jej uczucia, przeżyć jej los.

ELŻBIETA KASPRZYSZAK

Katowice, emerytowana
nauczycielka bibliotekarka
IV Liceum Ogólnokształcącego
im. gen. Stanisława Maczka

Bibliografia:

- „Czasami rozprasza tykanie zegarka/Olga Tokarczuk” – wywiad Marcina Wilka. „Polonistyka”, 2016, nr 1, s. 12-14.
- Nowacki D., *Olga Tokarczuk na Olimpie*. Katowice: Górnośląskie Towarzystwo Literackie w Katowicach, nr 9, s. 40-41.
- Tokarczuk O., *Profesor Andrews w Warszawie* [w:] *Gra na wielu bębenkach*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2019, s. 254-269.
- Tokarczuk O., *Wyspa* [w:] *Gra na wielu bębenkach*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2019, s. 83-124.
- Wikipedia, hasło: Olga Tokarczuk
- „Olga Tokarczuk to osoba, która jest jakby nie z tej bajki”: <https://www.youtube.com/watch?v=s4s13THKvtU> (dostęp: 27.01.2020)
- Zwiastun *Pokotu*: https://www.youtube.com/watch?v=rSbe-paTI_NY (dostęp: 27.01.2020)